

είσέτι τριετίαν. Ὁ Λούβαρις διακρινόμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῶν ἐν Γερμανίᾳ σπουδῶν του μεταξὺ πάντων τῶν συμφοιτητῶν του διὰ τὴν ἐπίδοσιν, τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν πεπολιτισμένην συμπεριφορὰν του, ἐκαλεῖτο συχνάκις ὑπὸ τῶν καθηγητῶν του, ὡς καὶ ὑπὸ διαφόρων πνευματικῶν ὀργανώσεων καὶ συλλόγων, πρὸς συμμετοχὴν εἰς δεξιώσεις, διαφόρους πνευματικὰς ἐκδηλώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἄλλοτε ἔδιδε διαλέξεις περὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλοτε ἐδημοσίευε σχετικά ἄρθρα εἰς ἀξιολογώτατα ἔντυπα. Διὰ τῶν ἐπαφῶν τούτων ὁ Λούβαρις ἐγνώρισε τοὺς πλέον διακεκριμένους Γερμανοὺς ἐπιστήμονας, τῶν ὁποίων ἐζήτει τὴν πνευματικὴν συμπαράστασιν καὶ συνεργασίαν καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἧτις ἐπραγματοποιήθη ὀλίγον πρὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Ἐκ πάντων τούτων ὁ Λούβαρις διετήρησε στενὴν ἐπαφὴν μετὰ τῶν K. Beth, ψυχολόγου διεθνοῦς φήμης, τοῦ φιλοσόφου R. Eucken¹ καὶ τῶν Erich Seeborg, H. Lietzmann, Fr. Dölger, Ottomar Wichmann, (οὗτος ἔδωσε διάλεξιν εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸ ἔτος 1938 κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Λούβαρι), Martin Dibelius, Karl Schmid, ἀντιπροέδρου τῆς Γερμανικῆς Βουλῆς², καὶ Fd. Spranger.

4. Ἐπαγγελματικὴ σταδιοδρομία.

Πνευματικὴ δράσις πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας.

Ὁ Λούβαρις μετὰ τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπάνοδόν του διωρίσθη τὴν 31ην Ἰανουαρίου 1915 καθηγητῆς τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων εἰς τὸ Ἀρσάκειον Διδασκαλεῖον Ἀθηνῶν. Ὁ διορισμὸς του ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ΦΕΚ τῆς 31.4.1915. Μετὰ δύο ἔτη μετετέθη εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Θηλέων Κερκύρας καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Ἀρρένων Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀπλοῦς καθηγητῆς τῶν παιδαγωγικῶν μαθημάτων, μετὰ ἐν δὲ ἔτος ὡς ὑποδιευθυντῆς (ΦΕΚ 225/17.9.1918), ἀπὸ δὲ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ἐν αὐτῷ ὑπηρεσίας του ὡς Διευθυντῆς αὐτοῦ. Τὴν θέσιν τοῦ Διευθυντοῦ κατεῖχε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1923, ὅτε καὶ ἀπεσπάσθη διὰ καθαρῶς πολιτικούς λόγους εἰς τὸ Γυμνάσιον Πολυγύρου, ὡς καθηγητῆς τῶν θρησκευτικῶν. Ὁ Λούβαρις δὲν ἀπεδέχθη τὴν μετάθεσιν ταύτην, διὸ καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του.

1. Ἀξιόλογα ἄρθρα αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν E. Beth, Joh. Jensen, J. Volkelt, E. Ziebarth, A. Messer, Gerh. Hauptmann καὶ M. von Ebnes-Eschenbach, ἐδημοσίευσεν ὁ Λούβαρις κατὰ μετάφρασιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν εἰς τὸ Περιοδικὸν αὐτοῦ «Αὐγή».

2. Εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Λούβαρι ἀνευρέσθησαν 3 ἐπιστολαὶ τοῦ Karl Schmid ὑπὸ ἡμερομηνίας 25.3.1952, 29.4.52 καὶ 7.5.1952.

Ἡ ἐκ τοῦ Διδασκαλείου Κερκύρας μετάθεσις τοῦ Λούβαρι εἰς Θεσσαλονίκην εἶχε προκαλέσει τὰς ἐντόνους διαμαρτυρίας τῶν γονέων τῶν μαθητριῶν τοῦ ἐκπαιδευτηρίου τούτου. Εἰς τὸ προσωπικὸν ἀρχεῖον τοῦ Λούβαρι εὐρέθη ἀντίγραφον πρακτικοῦ διαμαρτυρίας, φέρον εἴκοσι τέσσαρας ὑπογραφὰς γονέων (ἄνευ ἡμερομηνίας) καὶ ἔχον ὡς ἔπεται «Παρακαλοῦμεν θερμῶς, ὅπως ἀναβληθῇ μέχρι τέλους σχολικοῦ ἔτους μετάθεσις καθηγητοῦ Λούβαρι, ὅστις ἔφερε νέας μεθόδους καὶ νέαν ὅλως ζωὴν εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Καταστροφή τέκνων ἡμῶν βεβαία ἐκ τῆς κατὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν μεταβολῆς ταύτης. Ἀποφασισμένοι ἀποσύρωμεν αὐτά, διαμαρτυρόμεθα ἐντόνως. Οἱ γονεῖς μαθητριῶν Διδασκαλείου» (Ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαί). Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κειμένου σημειοῦται ἡ πληροφορία, καθ' ἣν ἡ διαμαρτυρία αὕτη διεβιβάσθη πρὸς τὸ Δ.Σ. τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν διὰ τῆς Ἑταιρείας Eastern.

Μετὰ τὴν δευτέραν μετάθεσιν καὶ παραίτησιν τοῦ Λούβαρι ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας προσεφέρθησαν εἰς αὐτὸν ἀξιόλογοι θέσεις ὑπὸ τῶν πνευματικῶν παραγόντων τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν ὁποίων εἶχεν ἤδη ἀποσπάσει τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ τὴν μεγάλην ἀγάπην. Ὁ Λούβαρις εἶχεν ἀγαπήσει ἰδιαιτέρως τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ εἶχε δώσει ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὰς πνευματικὰς τῆς ἀνάγκας. Περὶ αὐτῆς γράφει εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του· «Ἐπίστευον καὶ πιστεύω πάντοτε ὅτι πραγματικὴ πρωτεύουσα τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ εἶναι ἡ Θεσσαλονίκη. Αὕτη συμβολίζει τὸ Βυζάντιον, πρὸς τὸ ὁποῖον τελεῖ εἰς ἄμεσον σχέσιν ἡ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων»¹. Ἐνεκα ἀκριβῶς αὐτοῦ τοῦ ψυχικοῦ δεσμοῦ του μετὰ τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων τῆς Θεσσαλονίκης δὲν παρέμεινεν ὁ Λούβαρις ἄνευ ἐργασίας, ὅτε εὐρέθη ἄνευ θέσεως. Πρῶτος ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1918 ἀναθέσει εἰς τὸν Λούβαρι τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» (ἔτος ἰδρύσεως 1915), προσέφερεν εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν παραίτησίν του καὶ τὴν θέσιν τῆς Γραμματείας τοῦ Παπαφείου Ὁρφανοτροφείου, ὡς καὶ τὴν ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν κύκλου μαθημάτων. Ἐκ παραλλήλου προσέλαβεν αὐτὸν καὶ ἡ Ἱταλικὴ Σχολή, ὡς Διευθυντὴν τοῦ ἑλληνικοῦ αὐτῆς τμήματος ἀνωτέρων σπουδῶν. Τὴν θέσιν ταύτην διετήρησεν ὁ Λούβαρις μέχρι τοῦ ἔτους 1925, ὅτε ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (14.11.25), ἀναπληρωθεὶς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῆς συζύγου του μέχρι τοῦ ἔτους 1931. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐγινεν ἡ ὀριστικὴ ἐγκατάστασις τῆς οἰκογενείας Λούβαρι εἰς Ἀθήνας, ἐν τῇ παρά τὸν λόφον τοῦ Ἀρδηττοῦ τῆς συνοικίας Μὲτς οἰκία τοῦ στρατηγοῦ Μαζαράκη, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μουσούρη 1· τὴν συνοικίαν ταύτην ὁ Λούβαρις δὲν ἐγκατέλειψε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του².

1. Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 37ον τῆς 16.5.1950.

2. Αἱ δύο ἄλλαι κατοικίαι τοῦ Λούβαρι ἦσαν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μηνιάτη 29 καὶ Μελετίου

Εἰς Θεσσαλονίκην ὁ Λούβαρις ἐπέδειξε μεγάλην δραστηριότητα καὶ ὡς θεολόγος, καὶ ὡς παιδαγωγός, καὶ ὡς κοινωνικός ἄνθρωπος. Διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ πνευματικῶν πρωτοβουλιῶν παρέσχε πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν παιδείαν καὶ τὴν κοινωνίαν ὁλοκλήρου τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Οὕτω βλέπομεν λ.χ. εἰς ἔτησίαν ἐκθεσιν τῶν πεπραγμένων τοῦ Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης, τοῦ ἔτους 1921-1922, τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸ Ἰπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 22.6.1922, ὅτι ἐγένετο ἐμπλουτισμὸς τῆς ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον συγκροτηθείσης βιβλιοθήκης τοῦ Διδασκαλείου. Διὰ τῆς αὐτῆς ἐκθέσεως γίνονται ἀξιόλογοι προτάσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ προγράμματος διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, ὡς καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πολλῶν ἀναγκῶν τῶν σπουδαστῶν. Διὰ τῶν προτάσεων τούτων ἐκφράζονται τὸ ἐνθερμον ἐνδιαφέρον τοῦ Λούβαρι πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τοὺς λειτουργούς της, ὡς καὶ αἱ σπάνιαι παιδαγωγικαὶ γνώσεις καὶ ἰκανότητες αὐτοῦ.

Ὡς συνάγεται ἐξ ἐγγράφου τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Θεσσαλονίκης, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2.8.1921, ὁ Λούβαρις προέτεινε πρὸς αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν διαφωτιστικῶν διαλέξεων πρὸς ἴδρυσιν λαϊκῆς βιβλιοθήκης, ὡς καὶ ὑποδειγματικοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Τὰς προτάσεις ταύτας ἀνεκοίνωσε διὰ συγχαρητηρίου τηλεγραφήματός του καὶ πρὸς τὴν Α.Μ. τὸν Βασιλέα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς προόδου τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς τὸ μέτωπον τῆς Μ. Ἀσίας. Ὁ Λούβαρις προέβη καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς χριστιανικῆς ἱστορίας τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, ἐπὶ τῶν διαφόρων θεμάτων δὲ αὐτῆς ἔκαμε σειράς διαλέξεων. Μετ' ἐκπλήξεως διεπίστωσεν, ὅτι οὐδεὶς ὑπῆρχεν ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας Θεσσαλονίκης διὸ καὶ εἰσηγήθη εἰς τὸν Μητροπολίτην Γεννάδιον τὴν ἴδρυσιν τοῦ πρώτου ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Πρὸς τοῦτο ἀνεζητήθη παρὰ τὴν θέσιν Σείχ-Σοῦ, συμφώνως πρὸς τὴν τοπικὴν παράδοσιν, ὁ τόπος τῆς ἀρχαίας Ἰουδαϊκῆς Συναγωγῆς, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς ὁποίας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς τὰ πρῶτα κηρύγματά του. Τὰ ἐγκαινία τοῦ οὕτως ἀνεγερθέντος τῆ πρωτοβουλία τοῦ Λούβαρι φερωνύμου ναυδρίου ἐγένοντο τὴν 17ην Ἀπριλίου 1922, Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων, τοῦ Λούβαρι εἰπόντος καὶ τὸν ἐν ἐγκαινίοις πανηγυρικὸν λόγον. Ἐξ ἐγγράφου τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Θεσσαλονίκης, τῆς 11.3.1922, πρὸς τὸν Λούβαριν, συνάγεται, ὅτι ἡ ἀδελφότης αὕτη εἶχεν ἀποφασίσει τὴν ἐκτύπωσιν καὶ δωρεὰν διανομὴν τῆς ὁμιλίας ταύτης κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων. Ἡ ἐκτύπωσις δὲν ἐγένετο ὅμως ἕνεκα προφανῶς ἀνωμαλιῶν τινῶν τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀδελφότητος, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀναβολῆς τῶν ἐγκαινίων ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1921, ὡς εἶχεν ἀποφασισθῆ ἀρχικῶς, εἰς τὴν 17ην Ἀπριλίου τοῦ 1922. Ἡ λαμπρὰ ἐκείνη ὁμιλία ὑπεβλήθη καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν

Σχολήν κατὰ τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Λούβαρι διὰ τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ¹, βραδύτερον δὲ ἀπετέλεσεν τὴν βάσιν τοῦ ἐκτενεστάτου καὶ ὑπερόχου ἐκείνου ἄρθρου «Παῦλος ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν», τοῦ δημοσιευθέντος εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ Πυρσοῦ². Ὁ Λούβαρις εἶχεν ἐπιστατήσῃ ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέρσεως καὶ διακοσμήσεως τοῦ ναῖδρίου τούτου, ἐπέλεξε δὲ ὁ ἴδιος καὶ τὰ ρητὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολῶν, τὰ ὅποια ἀνεγράφησαν εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς τοίχους αὐτοῦ.

Ἡ καθόλου ἐκπολιτιστικὴ δρᾶσις τοῦ Λούβαρι εἰς Θεσσαλονίκην ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἀξιόλογος. Πρῶτον συνέβαλε μεγάλως διὰ τῶν θρησκευτικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ κοινωνικῶν ἄρθρων καὶ μελετῶν του εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς στάθμης τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», ὅπερ διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1925 καὶ κατέστησεν ἀπὸ ἐπαρχιακόν, περιοδικόν περιωπῆς καὶ ἐπιστημονικοῦ κύρους. Δεύτερον παρέσχεν ἀδιαλείπτως τὴν πολύτιμον πνευματικὴν συμπαράστασιν του πρὸς τὸν Μητροπολίτην Γεννάδιον κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πάσης φύσεως θεμάτων τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Τρίτον προέβη μετὰ τοῦ μετέπειτα καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Εὐστρ. Πελεκίδου εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ «Αὐγή», ἣτις διεκόπη εὐθύς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν του εἰς Ἀθήνας. Τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐξεδόθησαν δύο τόμοι, καλύπτοντες τὰ ἔτη 1922-1924. Δι' αὐτοῦ ὁ Λούβαρις ἐπεδίωκε τὴν ἀφύπνισιν τῶν πνευματικῶν διαφερόντων τῶν κατοίκων τῆς Β. Ἑλλάδος, μάλιστα δὲ τὴν μύησιν τῆς νεολαίας εἰς τὰ μυστήρια καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης.

Ὁ Λούβαρις ἐγένετο εὐρύτατα γνωστός εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Βορείου Ἑλλάδος, διὰ τῆς ἐν γένει δράσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας του. Ὑπὸ πάντων ἐξετιμᾶτο καὶ ἐθαυμάζετο διὰ τὴν μὀρφωσιν καὶ τὰ πλούσια πνευματικὰ χαρίσματα του. Δι' ὅλων αὐτῶν, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἐπιβλητικοῦ παραστήματός του, τῆς εὐγενείας καὶ τῆς καλωσύνης του, ἤσκει ἐπὶ πάντων γοητεῖαν σπανίας μορφῆς. Ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμός τῶν φίλων καὶ μαθητῶν του προσήγγιζεν ἐνίοτε τὰ ὄρια τῆς προσωπολατρίας καὶ τοῦ ἔρωτος. Τὸν κύριον τόνον τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκτιμῆσεως ἔδιδεν ὁ Μητρο-

1. Ὅρα «Ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ Πρακτικὰ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς περὶ πληρώσεως τῆς κενῆς τακτικῆς ἑδρας τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ἀθήναι 1925 σελ. 15. Περὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης λέγει ὁ Δ. Μπαλᾶνος «Δεῖγμα ἐκλαϊκευτικῆς ἐργασίας εἶναι ἡ συνυποβαλλομένη ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Σχολῆς ὁμιλία του »Παῦλος ὁ Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ», (ἀναγνωσθεῖσα κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπωνύμου ναοῦ), ἐν ἣ παρέχει λίαν ἐπιτυχῆ εἰκόνα τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου καὶ τῶν μεθόδων αὐτοῦ καὶ τῆς σημασίας τοῦ ἔργου του».

2. Ὅρα Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. 19, σελ. 812-815.

πολίτης Θεσσαλονίκης, ὅστις καὶ συνίστα πάντοτε τὸν Λούβαριν εἰς τὰ Διοικητικὰ Συμβούλια κοινωφελῶν ὀργανισμῶν, κοινωνικῶν συλλόγων, ἀδελφοτήτων καὶ ἰδρυμάτων, ὡς τὸ Παπάφειον, ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης, ἡ ΧΑΝ κλπ.. Ἀξία ἰδιαιτέρας σημειώσεως τυγχάνει ἡ μεγάλη συμβολὴ τοῦ Λούβαρη εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς ΧΑΝ Θεσσαλονίκης, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ θαυμασίου μεγάρου αὐτῆς, τῆς ὁποίας διετέλεσε καὶ ἀντιπρόεδρος. Καὶ ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Θεσσαλονίκης συνεβουλεύετο αὐτὸν καὶ κατ' ἐπανάληψιν προσεκάλεσε νὰ δώσῃ διαλέξεις εἰς τὰ μέλη της. Ὁ Λούβαρις εἰς ἄρθρον του δημοσιευθὲν εἰς τὰς ἐφημερίδας Θεσσαλονίκης τὴν 12.3.1922 ὑπὲρ τῆς Ἰσραηλιτικῆς Κοινοῦτητος, διετύπωσε τὴν σκέψιν περὶ ἰδρύσεως ἐκεῖ ἑλληνοεβραϊκοῦ Γυμνασίου. Τὴν ἀποψιν ταύτην ὑπεστήριξε καὶ κατὰ τὸ 1926 δι' ἑτέρου δημοσιεύματός του, διὰ τοῦ ὁποίου προέτεινεν ἀκόμη καὶ τὴν σύστασιν ἑδρας ἐβραϊκῆς φιλολογίας εἰς τὸ ἰδρυόμενον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης. Πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας τῆς Θεσσαλονίκης παρέσχεν ἀνεκτιμήτους ἐξυπηρετήσεις καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς, ὅτε ἀνελάμβανε τὴν προστασίαν αὐτῶν, θέτων εἰς κίνδυνον αὐτὴν ταύτην τὴν ζωὴν του. Διὰ ταῦτα ἡ Ἰσραηλιτικὴ Κοινότης Θεσσαλονίκης ἐξεδήλωσε τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του τὰ αἰσθήματα τῆς βαθείας εὐγνωμοσύνης τῶν μελῶν της δι' ἐνθέρμου ψηφίσματος πένθους καὶ διὰ τῆς καταθέσεως βαρυτίμου στεφάνου ἐκ δάφνης.

5. Ἀκαδημαϊκὴ σταδιοδρομία.

α) Δράσεις ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν.

Ὁ Λούβαρις εἰργάζετο ἤδη ἀπὸ τῆς πρώτης ἐγκαταστάσεώς του εἰς Θεσσαλονίκην διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας, διὸ καὶ προέβη εἰς τὴν δημοσίευσιν ἀξιολόγων θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν μελετῶν, ὡς καὶ πολλῶν ἄρθρων, ἐξόχως διαφωτιστικῶν ἐπὶ τῶν φλεγόντων τότε ἐπιστημονικῶν καὶ πνευματικῶν θεμάτων. Δι' ὧν αὐτῶν προσεπάθει ἀφ' ἑνὸς νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ εἰσχωρήσῃ συστηματικῶς εἰς τὰ εὐρύτατα στρώματα τοῦ λαοῦ, ἵνα ἀνυψώσῃ οὕτω τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ στάθμην καὶ ἀναχαιτίσῃ τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου εἰσορμηθῆσαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ρεῦμα τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, τῆς μηχανοκρατίας, τοῦ δαρβινισμοῦ, τοῦ μαρξισμοῦ καὶ τοῦ ἀθέου σοσιαλισμοῦ¹.

Ὁ Λούβαρις ὑπέβαλε κατὰ τὸ ἔτος 1917 εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν

1: Ὅρα «Ἐκθεσις τῆς Ἐπιτροπείας καὶ Πρακτικὰ τῆς Θεολ. Σχολῆς περὶ τῆς πληρώσεως τῆς κενῆς τακτικῆς ἑδρας τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Κ.Δ., Ἀθῆναι 1925, σελ. 15.

τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐναίσιμον ἐπὶ διδακτορία διατριβήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ εἰς πνεύματα πίστις κατὰ τοὺς περὶ Χριστὸν χρόνους¹», ἣτις ἐνεκρίθη κατόπιν τῆς νομίμου διαδικασίας τὴν 15.3.1918. Βάσει αὐτῆς ὁ Λούβαρις ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Θεολογίας τὴν 25.10.1921, ἀριστεύσας κατὰ τὴν σχετικὴν δοκιμασίαν. Τὴν 14ην Νοεμβρίου 1925 ἐξελέγη παμψηφεί τακτικὸς καθηγητὴς παρὰ τῆ ἑδρᾶ τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης, διαδεχθεὶς τὸν καθηγητὴν τοῦ Ἑμμανουὴλ Ζολώταν († 1919). Ὁ Λούβαρις ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καθηγεσίας του ἀνεδείχθη ἀντάξιος διάδοχος τοῦ προκατόχου του, διετήρησε δὲ τὴν πανεπιστημιακὴν αὐτοῦ ἑδραν μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1944, ὅτε ἀπελύθη τῶν καθηκόντων του ἕνεκα τῆς καταδίκης καὶ τῆς φυλακίσεώς του διὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς κατοχῆς. Μετὰ τὴν ἐκτίσιν τῆς πενταετοῦς ποινῆς του ἐπανεδιωρίσθη εἰς τὴν ἑδραν του, κατόπιν ὁμοφώνου προτάσεως τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, κυρωθείσης διὰ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 23.2.1951². Καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀρίου ἡλικίας ἀπελύθη ὀριστικῶς ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας αὐτοῦ τὴν 31ην Αὐγούστου 1955, ὅτε ἐξεφράσθη πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ βασιλικὴ εὐαρέσκεια διὰ τὰς πρὸς τὸ Ἔθνος παρασχεθείσας ὑπηρεσίας του³.

Ἡ δρᾶσις τοῦ Λούβαρι ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τῆς ἑδρας, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν, ἀλλ' ἐπεξετείνετο εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἄλλων μαθημάτων. Οὕτως ἐδίδαξεν ἐν μὲν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1953 καὶ τὰ μαθήματα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Θρησκείας, τῆς Φαινομενολογίας τῆς Θρησκείας, τῆς Ψυχολογίας τῆς Θρησκείας καὶ τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων, ἐν δὲ τῇ Νομικῇ Σχολῇ α) εἰς τὸ τμήμα τῶν Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν: Εἰσαγωγὴν εἰς τὰς πνευματικὰς ἐπιστήμας, Ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ Ἱστορίαν τῶν Θρησκευμάτων, κατ' ἀνάθεσιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1931 μέχρι τοῦ 1942· β) εἰς τὸ τμήμα τῶν Νομικῶν: Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Φιλοσοφίαν, ὁμοίως κατ' ἀνάθεσιν ἀπὸ τοῦ 1938 μέχρι τοῦ 1940⁴. Πρὸς τούτοις ὁ Λούβαρις ἐγένετο καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἰδρύσεως παρὰ τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῶν ἐδρῶν: α) τῆς Ἱστορίας τῶν Θρησκευμάτων, β) τῆς Φιλοσοφίας τῆς Θρησκείας καὶ γ) τῆς Ἑρμηνευτικῆς καὶ τῆς Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης⁵.

Ἡ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδασκαλία τοῦ Λούβαρι ἦτο ἀληθῆς μυσταγωγία, διὰ τοῦτο παρηκολούθουν τὰς παραδόσεις του οὐ μόνον φοιτηταὶ ἐξ ὄλων

1. Ἐξετυπώθη ἐν Θεσσαλονίκῃ κατὰ τὸ ἔτος 1920.

2. Ὅρα ΦΕΚ 531 τ. Γ', 1951.

3. Τὸ σχετικὸν ΒΔ. ἐξεδόθη τὴν 28.7.1955, ὄρα ΦΕΚ 166 τ. Γ'/6.8. 1955.

4. Ὅρα ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 8438)8.3. 1940 ἐγγραφον Ὑπουργοῦ Παιδείας Σπέντζα.

5. Πρβλ. Ν. Λούβαρι, Θρησκεία καὶ Θεολογία, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1919 σελ.

τῶν Σχολῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἐπίλεκτα μέλη τῆς ἀθηναϊκῆς κοινωνίας, ἀνώτατοι κρατικοί, ἐκπαιδευτικοί καὶ στρατιωτικοί λειτουργοί, ὡς καὶ πολλοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ πολιτικοῦ κόσμου τῆς χώρας. Ἡ διδασκαλία τῶν μὲν θεολογικῶν μαθημάτων τῆς ἑδρας τοῦ ἐγίνετο κατὰ κανόνα κατὰ τὰς πρώτας πρωϊνὰς ὥρας, τῶν δὲ φιλοσοφικῶν καὶ θρησκευτικῶν μαθημάτων κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, ὅτε καὶ ἐπληροῦτο ἀσφυκτικῶς ἡ αἴθουσα τῶν παραδόσεων. Ὁ μελωδικὸς τόνος τῆς φωνῆς του, ἡ μυσταγωγικὴ ἀπαγγελία τοῦ λόγου του, τὸ κάλλος τῆς γλώσσης του, ἡ ἀρμονικότης καὶ ἡ συνέπεια τῶν σκέψεών του, ἡ χάρις τῶν κινήσεων του, τὸ μεταφυσικὸν βάθος τῶν νοημάτων του, ἡ ἀπλότης καὶ τὸ ἐπαγωγὸν τῆς διαλεκτικῆς του, ἡ ζωηρότης τῶν εἰκότων τῆς διδασκαλίας του, ἡ παραστατικότης τῶν σχημάτων του, ἡ ψυχολογημένη ἐκφορὰ τῶν ἐπιχειρημάτων του, ὡς καὶ ἡ καθόλου γοητευτικὴ καὶ συναρπαστικὴ παράστασις του ἐπὶ τῆς ἀκαδημαϊκῆς καθέδρας, ἐδημιούργουν πάντοτε ἐντὸς τῆς αἴθουσῆς τῆς διδασκαλίας ἀτμόσφαιραν κατανύξεως, ἡ ὁποία ἠχμαλώτιζε καὶ ἔθελγε τοὺς πάντας καὶ τοὺς μετέθετεν εἰς τὰ αἰθέρια ὕψη τοῦ καθαροῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστημονικῆς γνώσεως. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ἡ παιδαγωγικὴ καὶ ψυχολογικὴ θεμελίωσις τῆς διδασκαλίας τοῦ Λούβαρι, ὡς καὶ ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς εἰς τὰς ἐκάστοτε ἀπαιτήσεις καὶ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας. Ὁ Λούβαρις ἤδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῶν σπουδῶν του εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς τὴν μελέτην τῶν παιδαγωγικῶν προβλημάτων τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ συνειργάσθη ἐντὸς τῶν πλαισίων αὐτῶν, ὡς συντάκτης τοῦ *Pädagogisches Wörterbuch* τοῦ οἴκου Herder. Τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ Λούβαρι, ὡς προσπάθεια ἐρμηνείας αὐτῆς ταύτης τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ αἰσθήματος σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα, διὰ τοῦ καθαγιασμοῦ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ἐνσαρκώσεως τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν καὶ τῶν πνευματικωτέρων ἰδανικῶν. Οὕτως ἡ ἀγωγή συμβάλλει κατὰ τὸν Λούβαριν εἰς τὴν κατανόησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ δράματος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ νοήματος τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ¹. Ἀξιολόγους κρίσεις διετύπωσε καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς Σχολείοις, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ κρατοῦντος συστήματος ἐργασίας ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν².

Διὰ τῶν πανεπιστημιακῶν παραδόσεών του ὁ Λούβαρις ἀπέκτησεν εὐρύτατον κύκλον μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν, οἱ ὅποιοι ἀνεξαρτήτως ἐπαγγελματικῆς ἰδιότητος καὶ κοινωνικῆς θέσεως συνεδέοντο καὶ μεταξύ των διὰ τῆς πνευματικῆς ἀμίλλης, τῆς προκαλουμένης ὑπὸ τῶν παρορμήσεων ἐκείνου πρὸς

1. Ὅρα περιοδικὸν «Κοσμοθεωρία», Ἐν Ἀθήναις 1931 σελ. 12.

2. Ν. Λ ο ύ β α ρ ι, *Θρησκεία καὶ Θεολογία*, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1919 σελ. 7 ἐξ. Πρβλ. καὶ «Ἡ Φιλοσοφία τῆς θρησκείας ἐν τῷ παρόντι» σελ. 10 ὑποσ. 1.

μίαν σοβαρωτέραν θεώρησιν τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ὑπάρξεως καθόλου. Οὕτως ὁ Λούβαρις ἐπέτυχε τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀποστολῆς του, ἦτοι τὸν ἐνθουσιασμόν πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐνασχολήσεις, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὰς πνευματικὰς ἀξίας. Ἡ διδασκαλία τοῦ ἦτο διαπεποτισμένη ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετύγχανε τὴν συνειδητοποίησιν τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Ὁ Λούβαρις ἀφύπνισε διὰ τοῦ διδακτικοῦ ἔργου του, τὰ πνευματικὰ διαφέροντα τῆς σπουδαζούσης νεολαίας καὶ ἐτόνωσεν ὅσον ὀλίγοι τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους, ὑπῆρξε δὲ ὑπόδειγμα πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, διὸ καὶ εἶχε κερδίσει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην πάντων τῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, φοιτητῶν, ὑπαλλήλων καὶ καθηγητῶν.

Ὁ Λούβαρις προσέφερον εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ πλείστας ἄλλας ὑπηρεσίας, διοικητικὰς καὶ πνευματικὰς. Τρις ἐλάμπρυνε τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς ἐπίσημος αὐτοῦ ὁμιλητής· α) κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν τοῦ 1928, ὅτε καὶ ὠμίλησεν ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἡ θρησκεία ἀπὸ ἀξιολογικῆς ἐπόψεως»· β) κατὰ τὴν αὐτὴν ἑορτὴν τοῦ ἔτους 1935, ἀναπτύξας τὸ θέμα «Αἱ Πνευματικαὶ Ἐπιστῆμαι» καὶ γ) κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς 25ης Μαρτίου τοῦ 1935, ὁμιλήσας ἐπὶ τοῦ θέματος «Ἔθνος καὶ Ἰδέα»¹. Τρις ὡσαύτως ἐξελέγη Κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἦτοι κατὰ τὰ ἔτη 1931-32, 1937-38 καὶ 1941-42, ἀπαξ δὲ συγκλητικὸς (παν/κὸν ἔτος 1933-34). Καὶ ὡς τακτικὸν μέλος τοῦ Οἰκονομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Πανεπιστημίου ὑπηρέτησεν ἐπὶ μίαν πενταετίαν², καὶ ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀτελῶν ἐγγραφῶν ἀπὸ τῆς 13.12.1938 μέχρι τοῦ ἔτους 1944. Ὡσαύτως εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 409222/26.7.1953 ἐγγράφου τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Θ. Τουρκοβασίλη ἡ μελέτη τῶν ὀργανισμῶν τῶν ξένων Πανεπιστημίων πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν πραγμάτων.

β) Ἀκαδημαϊκὴ δράσις ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ πολυσχιδῆς πνευματικὴ δράσις τοῦ Λούβαρι ἐπεξετάθη πολὺ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ Πανεπιστημίου, ἡσκαεῖτο δὲ βάσει τῆς ἀκριβοῦς ἐκτιμῆσεως τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας καὶ τῆς οὐσιαστικῆς μελέτης τῶν πραγμάτων. Ὁ Λούβαρις πρέπει νὰ θεωρηθῆ, κατὰ τὸ πνεῦμα τῶν λόγων τοῦ Παροιμιαστοῦ «Υἱέ, ἐὰν σοφὸς γένη σεαυτῷ, σοφὸς ἔσῃ καὶ τοῖς πλησίον» (θ' 12), πνευματικὸς διδάσκαλος τοῦ εὐρυτέρου κοινοῦ. Ἡ καθόλου πνευματικὴ δραστηριότης του μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν ἦτο πνευματικὸς ἄνθρωπος τῶν περιστάσεων;

1. Ὅρα Δελτίον Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1939, τεῦχος 1-2, σελ. 181.

2. Ὅρα ΦΕΚ 38, τ. Γ' / 14-29.2.1940 καὶ ΦΕΚ 248 / 30.11.1940.

ἀλλ' ὁ ἀπὸ περιωπῆς ὑπέροχος κριτικὸς νοῦς καὶ ὁ χαρισματοῦχος θεραπευτὴς τῶν μεγάλων πνευματικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας, ὅστις ἔταξεν ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του τὴν ἀναχαίτισιν τῆς πνευματικῆς στείρωσεως τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, ὡς καὶ τῶν ξένων πνευματικῶν ρευμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος κατέκλυζον ἐπικινδύνως τὰ εὐρύτατα στρώματα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας¹. Τὴν ἀπὸ σχεδίου συστηματικὴν ταύτην ἐκπολιτιστικὴν του προσπάθειαν μαρτυροῦν τὰ ὅσα μετὰ πάθους καὶ ἀγωνίας ἐκθέτει· α) εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου του «Ἡ Φιλοσοφία τῆς θρησκείας ἐν τῷ παρόντι»· β) εἰς ὅλας τὰς σελίδας τῆς μελέτης του «Θρησκεία καὶ Θεολογία»· γ) εἰς τοὺς προλόγους τῶν περιοδικῶν αὐτοῦ «Αὐγὴ» καὶ «Κοσμοθεωρία»· καὶ δ) εἰς τὸ δεκαεξασέλιδον ἀγγελτήριον φυλλάδιον τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἀπὸ μακροῦ μελετηθέντος καὶ πλήρως σχεδιασθέντος νέου περιοδικοῦ «Ἄνθρωπος», τὸ ὁποῖον ἀτυχῶς δὲν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Τὴν ιδέαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ τούτου εἶχε συλλάβει ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς παραμονῆς του ἐν τῇ φυλακῇ.

Ὁ Λούβαρις εἶχε προγραμματίσει τὴν εὐρυτέραν πνευματικὴν δρᾶσιν του μετὰ τοῦ κοινοῦ ἤδη πολὺ πρὸ τῆς ἀναλήψεως τῶν πανεπιστημιακῶν καθηκόντων του. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ τακτικὴ δημοσίευσις περισπουδάστων ἄρθρων καὶ μελετῶν ἀπὸ τῶν στηλῶν ὅλων σχεδὸν τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ πολλῶν ἐπαρχιακῶν ἑφημερίδων, ὡς καὶ τῶν περιοδικῶν, ἐπὶ θεμάτων φιλοσοφικῶν, λογοτεχνικῶν, καλλιτεχνικῶν παιδαγωγικῶν καὶ θεολογικῶν². Διὰ τῶν ἄρ-

1. Ὅρα «Ἡ Φιλοσοφία τῆς θρησκείας ἐν τῷ παρόντι», Ἀθῆναι 1916, σελ. 6 ἐξ. καὶ σελ. 10. «... ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸ καθῆκον νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν κατὰ τοῦτο τὸ σημεῖον πρόοδον ἡμῶν, τὸ πᾶν ἐπραξάν ὅπως ἐπισκοτίσωσι τὰ πράγματα, μόνας τὰς ἐν τοῖς ἐπιπολάζουσι στρώμασι τῆς Ἑσπερίας ιδέας ἐν θριάμβῳ μεταγίζοντες εἰς ἡμᾶς ἢ μετὰ τοιούτων δογματικῶν διοπτρῶν καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀσφαλείας βλέποντες τὰ πράγματα, ὥστε νὰ ἐλλείπη αὐτοῖς ὅλως ἡ ἰκανότης καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὴν ἔρευναν». Πρβλ. αὐτόθι καὶ ὑποσ. 1.

2. Ἄρθρα τοῦ Λούβαρις ἐδημοσιεύθησαν τακτικῶς εἰς τὰς ἑφημερίδας: α) Τήνου· «Πρόοδος», «Ἀστὴρ», «Κυκλαδικὸν Φῶς», «Φάρος τῆς Τήνου»· β) Θεσσαλονίκης· «Φῶς», «Ταχυδρόμος», «Νέα Ἀλήθεια», «Νέα Θεσσαλονίκη», «Ἐφημερὶς τῶν Βαλκανίων», «Μακεδονικὰ Νέα», «Βαλκανικὰ Νέα», «Ἑλληνικὸς Βορρᾶς», «Μακεδονία»· γ) Ἀθηνῶν· «Πολιτεία», «Πρωτὰ», «Ἡμέρα», «Καθημερινή», «Βραδυνή», «Ἐθνικὸς Κήρυξ», «Ἀθηναϊκὰ Νέα», «Ἀσύρματος», «Κοινωνία», «Ἐθνικὴ», «Ἔθνος», «Ἐργασία», «Ἀνεξάρτητος», «Νέος Κόσμος», «Τύπος» κλπ.· δ) «Νεολόγος Πατρῶν»· ε) «Berliner Tagesblatt» κλπ. Ἡ Ἑνωσις Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων προσεκάλει δι' ἐπιστολῆς τῆς τῆς 13.7.29 τὸν Λούβαριν εἰς συνεργασίαν διὰ τὴν ἑτησίαν ἐκδοσιν αὐτῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔτος». Ὁμοίως καὶ εἰς τὰ Περιοδικά: «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς», «Αὐγὴ», «Κοσμοθεωρία», «Παρθενών», «Ἀνάπλασις», «Θεολογία», «Ἐκκλησία», «Νέα Ἔστια», «Πειραϊκὰ Γράμματα», «Ἑλληνικὸν Ἔτος», «Καλλιτεχνικὰ Νέα», «Παράσκη-νία», «Ὀρίζοντες», «Πειθαρχία», «Ἐκκλησιαστικὸν Βῆμα», «Ὀρθόδοξος Ἐπιστάσις», «Internationale Zeitschrift für Erziehungswissenschaft», «Deutsche Akademie», «Byzantion», «Universitas» κ.π.δ.

θρων τούτων κατέκτησε τὸ εὐρὺ ἀναγνωστικὸν κοινὸν Ἀθηναίων καὶ ἐπαρχιῶν, ἀπεκάλυψε τὸ ὑπέροχον πνευματικὸν καὶ λογοτεχνικὸν του τάλαντον, καὶ ἐτόνωσεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος τὴν πίστιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς τὰς ἑλληνο-χριστιανικὰς παραδόσεις καὶ τὰ πνευματικὰς ἀξίας. «Ἄνθρωπος σοφὸς τὸν ἑαυτοῦ λαὸν παιδεύσει καὶ οἱ καρποὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ πιστοί», λέγει ἡ Σοφία Σειράχ (λξ' 23). Ὁ Λούβαρις διὰ τῆς μεγάλης ταύτης προσφορᾶς του πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἀπέκτησεν οὐ μόνον φίλους καὶ θαυμαστάς, ἀλλὰ καὶ ὁπαδοὺς καὶ θιασώτας ἐξ ὅλων τῶν στρωμάτων τοῦ λαοῦ. Οὗτοι αὐτοε-χαρακτηρίζοντο ἀκόμη καὶ ὡς «Λουβαρισταί»¹. Μεταξὺ αὐτῶν κατεῖχον τὴν πρώτην θέσιν, οἱ διευθυνταὶ τῶν ἐκδοτικῶν οἴκων Ζηκάκη, Δρανδάκη καὶ Ἐλευθερουδάκη, ὡς καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν ἀθηναϊκῶν ἑφημερίδων κἀπ., οἱ ὁποῖοι καὶ παρεῖχον μέχρι φορτικότητος εἰς τὸν Λούβαριν πᾶσαν δυνατότητα δημοσιεύσεως τῶν βιβλίων, τῶν περιοδικῶν καὶ τῶν ἄρθρων του. Εἰς τοὺς θιασώτας τοῦ Λούβαρι προσετίθεντο συνεχῶς νέα πρόσωπα, καὶ δὴ πολιτικοὶ καὶ λειτουργοὶ τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας. Οὕτω κατα-νοεῖται καὶ ὁ πρῶτος διορισμὸς τοῦ Λούβαρι ὡς Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας (1926-1928)² ὑπὸ τῆς τότε οἰκουμενικῆς Κυβερνήσεως, ἥτοι κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὰς

1. Ὅρα α) Ἐφημερίς «Ἐκκλησιαστικαὶ Μεταρρυθμίσεις», ἑβδομαδιαῖον ὄργανον ἐπιδιῶκον τὴν ἐξύψωσιν Κλήρου καὶ Ἐκκλησίας, ἰδρυτῆς Π. Φωτόπουλος, ἀριθ. Φύλ. τῆς 3.12.1933, σελ. 3. β) Ἐφημερίς «Τὰ Γράμματα τῆς Λακωνίας», 21.4.1937. γ) «Νέα Χρονικά», Ἀθῆναι 23.1.1951. δ) «Κυκλαδικὸν Φῶς», Ἀπρίλιος 1957, σελ. 3. ε) «Stuttgarter Nachrichten» 16.7.1960 (ἐνταῦθα τονίζεται, ὅτι οἱ Ἕλληνες τιμοῦν τὸν Λούβαριν ὡς οἱ Γερμανοὶ τὸν Goethe. Ὡς ἐξάγεται ἀπὸ πλῆθος ἐπιστολῶν, ἀποσταλεισῶν πρὸς τὸν Λούβαριν, ὁ θαυμασμὸς οὗτος προσήγγιζεν ἐνίοτε τὰ ὄρια τῆς λατρείας. Οὕτω λ.χ. ὁ Χαρ. Δημελάς, ἐκ Λίμνης τῆς Εὐβοίας, εἰς ἐπιστολὴν του τῆς 26.6.1935 γράφει: «...πίστευα πῶς μονάχα σεῖς εἴσθε ἱκανοὶ νὰ μοῦ ἐμπνεύσετε τὴν ἀληθινὴν πίστη πρὸς τὰ μεγάλα ἰδεώδη καὶ νὰ μοῦ ἐρμηνεύσετε μὲ τὴ μεγάλη σας πείρα καὶ τὴ σοφία σας...». Ὁ Μ. Μελανάκης ἀπὸ τὸ Νεροχώριον Χανίων Κρήτης, γράφει εἰς ἐπιστολὴν του τῆς 5.12.1936: «...Καμμία ἀβθεντία δὲν προσκυνῶ καὶ σὲ κανένα δὲ δείχνω δουλικότητα· μὰ πάντα — Σᾶς τὸ ὁμολογῶ — στή σκέψῃ μου πλανᾶται ἡ μορφή Σας, ὁ ἄνθρωπος ποῦ πατεῖ τὰ σύνορα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς τελειότητος, ὁ ἄνθρωπος ποῦ τὸ ἀνάστημά του σκεπάζει ὅλο τὸ πλάτος τῆς ζωῆς. Ξέρω βέβαια, πῶς καμμία ζωὴ δὲ μπορεῖ νὰ ἐξαντλήσῃ τὸ γόνιμο περιεχόμενον τοῦ ἀνθρώπου, μὰ πάντα σὲ Σᾶς εἶναι δωσμένα πολλὰ χαρίσματα, ἀνθρώπινα καὶ θεϊκὰ μαζύ, ξέρω νὰ θαυμάζω καὶ θαρρῶ πῶς μπορῶ νὰ μετρῶ τὸ κάθε ἀνθρώπινο σημάδι». Καὶ ὁ κ. Ν. Κυρηνόπουλος εἰς εὐχαριστήριον ἐπιστολὴν του τῆς 5.12.1942, γράφει: «Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, σὲ εὐχαριστοῦμε ἀπὸ μέσα μας, μέσα σου, πλάσμα τοῦ Ἁγίου Θεοῦ, ποῦ εἶσαι καὶ σὺ ἑκφρασις τῆς ἁρμονίας του, γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς ἀγάπης ποῦ ξεχύνεται ἀπὸ τὸ βιβλίό σου». Ἄξια σημειώσεως εἶναι καὶ ἡ φράσις ἐπιστολῆς τῆς 1.1.1950, ἐχούσης δυσανάγνωστον ὑπογραφήν: «αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου μέγαν, διότι συνανέστραψάν με τὸν μέγιστον». Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἀπεστάλη ἀπὸ «τὴν Φυλακὴν τοῦ Σανατορίου».

2. Εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Λούβαρι εὐρίσκονται συγχαρητήρια τηλεγραφήματα ἐπὶ τῷ διορισμῷ τούτῳ: α) τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου ΣΤ' (16.12.1926) καὶ β) τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἱταλικῆς Σχολῆς (17.12.1926), ἧς διετέλεσεν καθηγητής.

Ἀθήνας. Ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν παιδείαν, διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὀρθῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ὑπὸ τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου» μελετωμένης τότε ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως¹. Πράγματι ὁ Λούβαρις εἶχε δημιουργήσει δι' ἑλῶν τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν του ἰσχυρὸν ἀνάχωμα κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ρευμάτων τῆς ἀθέου ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως, κατὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς δαρβινεῖου θεωρίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ. Κατὰ τῶν ρευμάτων τούτων εἶχον ἤδη τότε ἐκδηλωθῆ αἱ ἀντιδράσεις τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας², ὡς καὶ τῶν συντηρητικῶν παραγόντων τῆς χώρας, διὰ τοῦ κινήματος τῶν Ἀπ. Μακράκη, Ι. Σκαλτσούνη, Μ. Τσακτάνη, Α. Ματθαίου, Γ. Μακρῆ, Μ. Γαλανοῦ κ.ἄ. Ἡ προσπάθεια ὁμῶς πάντων τούτων συνετελεῖτο διὰ τῆς ἀπομονώσεως τῶν ὀπαδῶν αὐτῶν εἰς ὀμάδας, ὡς καὶ διὰ τοῦ φανατισμοῦ αὐτῶν, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐδημιουργήθησαν σχίσματα καὶ ἀντιθέσεις οὐ μόνον μεταξὺ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἡγετῶν τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας³. Οὕτως ἐγένοντο αἱ ἀπαρχαὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων, τὰ μέλη τῶν ὁποῶν ἀπεστρέφοντο μετὰ φανατισμοῦ πάντα μὴ ἀποδεχόμενον τὰς ἀπόψεις αὐτῶν, ὡς ἀκριβῶς ἔπραττον καὶ ἐν τῷ παλαιῷ Ἰουδαϊσμῷ οἱ Ἑσσαῖοι. Ἐξ ἀντιθέτου ἡ προσπάθεια τοῦ Λούβαρι ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου διεξαγωγὴν τῆς πνευματικῆς μάχης, πρὸς ἀναχαίτισιν τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναρχίας. Οὕτως ἐπέτυχεν ὁ μόνος τὴν διάρρηξιν τοῦ μετώπου τῶν ὀπαδῶν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναρχίας καὶ τῆς ὑλοφροσύνης, ὡς καὶ τὴν ἀφύπνισιν τῶν πνευματικῶν διαφερόντων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ⁴. Ὁ Λούβαρις κινούμενος ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀγάπην του πρὸς τὸν λαὸν τῆς πατρίδος του, ἀπὸ τὸν βαθὺν σεβασμὸν του πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς κατ' αὐτὸν τραγικὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, βοηθούμενος δὲ ἀπὸ

1. Ὁρα Ν. Ι. Λ ο ὑ β α ρ ι, Ἡ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας ἐν τῷ παρόντι, Ἀθήναι 1916 σελ. 6 ἐξ. Ὁ Λούβαρις ἀναφέρει ἐνταῦθα, ὡς ἀπόδειξιν τῆς μεγάλης πνευματικῆς καταπτώσεως τῆς παιδείας, περισπούδαστον ἐγκύκλιον τοῦ Ἰπουργοῦ Βοζίκη (1918), ἐκδοθεῖσαν ἐξ ἀφορμῆς τῶν «τὴν ἀθείαν διδασκόντων λειτουργῶν τῆς Ἐκπαιδεύσεως». Ὁρα αὐτόθι καὶ σελ. 10. Πρβλ. «Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου», Ἀθήναι 1955 σελ. 539-43.

2. Ὁρα Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι ἐνθ' ἄν. Ὁ Λούβαρις κατακρίνει τὴν χλιαρὰν στάσιν τῆς Ἐκκλησίας (Θρησκεία καὶ Θεολογία, σελ. 3 ἐξ.), ἐναντι τῆς προσπαθείας τῶν ὀπαδῶν τῆς δαρβινεῖου θεωρίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, οἵτινες διὰ τῶν ἡμερῶν καὶ ἀνοήτων βιβλίων, ὡς τὰ βιβλία τῶν Büchner καὶ Renan, διέδιδον συστηματικῶς τὰς ἀρχὰς αὐτῶν μεταξὺ τῶν εὐρυτέρων στρωμάτων τοῦ λαοῦ.

3. Ν. Ι. Λ ο ὑ β α ρ ι, Θρησκεία καὶ Θεολογία, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1919, σελ. 7 ἐξ.

4. Ὁ Λούβαρις ἐξετίμα ἰδιαιτέρως τὸ ἔργον τοῦ Ι. Σκαλτσούνη καὶ τῆς «Ἀναπλάσεως», ὡς ἔργον σοβαρᾶς πνευματικῆς διαφωτίσεως, παρὰ ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς ἀδυναμίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων παρατηρεῖ: «Δὲν ἦτο δὲ δυνατόν ν' ἀναφανῆ κινήσεις τις ὅμοια πρὸς τὰς μνημονευθείσας, διότι οὔτε φιλοσοφία τις ὑπάρχει παρ' ἡμῶν ἀξία τοῦ ὀνόματος τούτου, οὔτε θρησκευτικὴ ἀνατροφή οὔτε ἔχνος τι ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς...» (Θρησκεία καὶ Θεολογία, σελ. 7).

τὴν εὐρυτάτην φιλοσοφικήν, ἱστορικήν, θεολογικήν, θρησκευτολογικήν καὶ κοινωνικήν κατάρτισίν του, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ ἐξαιρετικὸν χάρισμα τῆς τέχνης τοῦ τε γραπτοῦ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἔστρεψε τὴν προσοχὴν του παραλλήλως καὶ πέρα τῆς σοβαρᾶς θεολογικῆς ἐνασχολήσεως καὶ πρὸς ἅπαντα τὰ πνευματικὰ θέματα τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων¹. Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνασχόλησις τοῦ Λούβαρι, περὶ τὰ φιλοσοφικά, κοινωνικά, ἐκπολιτιστικά καὶ πνευματικὰ θέματα, ἐγένετο πάντοτε κατὰ τρόπον σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Πράγματι ὁ Λούβαρις ἤσκησε τὸ εὐρὺ πνευματικὸν αὐτοῦ ἔργον ὡς βαθὺς καὶ εὐσυνείδητος ὀρθόδοξος θεολόγος. Ἡ εὐρύτης τῆς θεολογικῆς σκέψεώς του, ἡ ἐπέκτασις τῶν στοχασμῶν του πέρα τῶν παραδεδομένων σχημάτων ἐκφράσεως, αἱ ποιητικαὶ μεταφοραὶ τῆς σκέψεως του, ὡς καὶ ἡ πλαστικότητα τῶν στοχασμῶν του, δὲν ἀντέβαινον ποσῶς πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τούναντιον αὐτὰι ὑπεγορεύοντο ἀπὸ τὴν ἐπιτακτικὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς προσεγγίσεως ὅλων ἐκείνων τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐχώριζεν οἰαδήποτε ἀπίστασις ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Λούβαρις ἀπεδείκνυε διὰ τῆς τακτικῆς ταύτης οὐ μόνον τὴν σοφίαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν στοργὴν του πρὸς τὸν λαόν. «Μακάριος δὲ ἄνθρωπος ὃς εὔρε σοφίαν καὶ θνητὸς ὃς εἶδε φρόνησιν»². Ἀπὸ μακροῦ εἶχε κατανοήσει σαφῶς, ὅτι κυρίως ἡ μεσαία τάξις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχεν ἀνάγκην πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς βοηθείας, ἣτις ἦτο ἀδύνατος ἄνευ πνευματικῆς προσεγγίσεως πρὸς αὐτήν, κατενόει δὲ καλῶς, ὅτι ἡ προσέγγισις αὕτη ἔπρεπε νὰ γίνῃ συστηματικῶς καὶ πολυτρόπως. Συνεπῆς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην προσεπάθει νὰ παρουσιάσῃ τὸν Χριστιανισμὸν οὐχὶ διὰ τῆς τακτικῆς τῶν ἱεροκηρύκων καὶ τῶν κατηχητῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς τακτικῆς τῆς ἀνταποκρίσεως πρὸς τὰς πραγματικὰς ψυχικὰς, κοινωνικὰς, πνευματικὰς, θρησκευτικὰς καὶ ὑλικὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ἡ θεώρησις αὕτη τῆς ἀποστολῆς τοῦ Θεολόγου ὑπηγόρευεν εἰς τὸν Λούβαριν τὴν προβολὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ θεολογικοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, κατὰ τρόπον ἀφυπνίζοντα τὰ διαφέροντα τοῦ λαοῦ³. Ἡ τακτικὴ αὕτη τοῦ Λούβαρι

1. Ἡ προσπάθεια αὕτη τοῦ Λούβαρι, ὅπως προσελκύσῃ διὰ τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ προσφορᾶς τὰ εὐρύτερα στρώματα τῶν μεμορφωμένων Ἑλλήνων, ἠνάγκαζεν αὐτὸν νὰ παρουσιάσῃ τὰς πεποιθήσεις του ὑπὸ τὸν μανδύαν τῆς λογοτεχνικῆς διατυπώσεως καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, ὅστις προκειμένου περὶ τῆς σειρᾶς τῶν ἑπτὰ ἀρθρων του, τῶν δημοσιευθέντων εἰς τὴν ἑφημερίδα «Πρῶτα» κατὰ τὴν Μ. Ἑβδομάδα τοῦ ἔτους 1930 (14-20 Ἀπριλίου), ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰησοῦς», ἔτυχε παρεξηγήσεως ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Αἰτωλοακαρνανίας Ἱεροθέου. Ἡ παρεξήγησις αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταγγελίαν τοῦ Λούβαρι ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἣρθη δὲ δι' ἀπλῶν μόνον ἐπεξηγήσεων πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον, Πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

2. Παροιμίαι Σολομ. γ' 13.

3. Πρβλ. Ἡ Φιλοσοφία τῆς Θρησκείας ἐν τῷ παρόντι σελ. 6 ἐξ.

ἦτο ἡ ἀπαίτησις τῆς ἀγάπης τοῦ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ὡς λέγει ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνός¹. «Ἀρχὴ τε γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου, οἷόν τε πρῶτον σπάργανον· καὶ σοφία τὸν φόβον ὑπερβάσσει, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ἀναβιβάσσει Θεοῦ φίλους ἡμᾶς καὶ υἱοὺς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται». Διὰ τοῦτο ὁ Λούβαρις ἤρχισε συστηματικῶς τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης πνευματικῆς ἐξορμήσεώς του² μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς ζωῆς του, διὰ τῆς τακτικωτάτης δημοσιεύσεως ἐμπνευσμένων ἄρθρων ἀπὸ τῶν στηλῶν ὄλων τῶν ἐφημερίδων, ὡς καὶ διὰ πυκνοτάτων σαγηνευτικῶν διαλέξεων. Αἱ διαλέξεις καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ διεκρίνοντο διὰ τὸν ὑψηλὸν πνευματικὸν τόνον, διὰ τὴν τέχνην τῆς σαφηνείας καὶ τῆς συναρπαγῆς, διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ἐκφράσεως, τὴν λογοτεχνικὴν χάριν, τὸ ψυχολογημένον καὶ παιδευτικὸν τῆς προσφορᾶς, τὴν οὐσίαν τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν πειστικότητα τῆς ἐπιχειρηματολογίας. Ἡ μεγάλη εὐχέρεια τοῦ Λούβαρι πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τῶν πλέον σοβαρῶν καὶ δυσκόλων θεμάτων ἀπέρρεεν ἀπὸ τὴν ἀνεξάντλητον σοφίαν του, ἣν συνεχῶς ἐπλούτιζεν διὰ τῆς μελέτης. Καλούμενος νὰ δώσῃ διαλέξεις, οὐδέποτε ἠρνεῖτο, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ χαρᾶς ἀνταπεκρίνετο καὶ ἐξέφραζε τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ πρὸς τοὺς καλοῦντας αὐτόν, διότι οὕτω παρεῖχον εἰς αὐτὸν νέας πάντοτε δυνατότητας ἐπιτελέσεως τοῦ καθήκοντός του. Οὕτω παρεῖχε πάντοτε ἀφιλοκερδῶς τὴν λαμπρὰν πνευματικὴν συμβολὴν του εἰς συλλόγους, ὀργανώσεις καὶ ἰδρύματα, ἔδιδε δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος ἑκατοντάδας διαλέξεων καὶ ὁμιλιῶν, οὐ μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὡς καὶ ἀνὰ τὸ πανελλήνιον διὰ τοῦ Ραδιοφωνικοῦ σταθμοῦ.

γ) Διδασκαλία εἰς τὴν Παντεῖον καὶ ἄλλας Ἀνωτάτας Σχολάς.

Ἡ πρώτη ἐπαφὴ τοῦ Λούβαρι μετὰ τῆς Παντείου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 19ης Μαΐου 1933, ὅτε ὤρίσθη διὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου αὐτῆς τακτικὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας Θ. Τουρκοβασίλη. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ὁ Λούβαρι προσέφερε πολυτίμους διδακτικὰς καὶ διοικητικὰς ὑπηρεσίας. Ἐν πρώτοις τὴν 9.1.1937 παρέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Παντείου ἀπὸ τὸν τότε Διευθυντὴν αὐτῆς Γ. Φραγκιαδάκη, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 737/4.1.1937 ἐμπιστευτικῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ Ἐθνικῆς Παιδείας κ. Κ. Γεωργακοπούλου. Διὰ πράξεως πάλιν τοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ (ἀριθ. πρωτ. 98265/11.11.1937) διω-

1. Ἐγκώμιον εἰς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον, Migne E.Π. 35, 1088B'.

2. Τὰς διαλέξεις του ἤρχισεν ἐν Θεσ/νίκῃ ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκεῖ ἐγκαταστάσεώς του. Οὕτω τὴν πρώτην ἐπίσημον διάλεξίν του ὠργάνωσεν ὁ ἐκεῖ Ἀγγοελληνικὸς Σύλλογος, τὴν 15.3.1919 εἰς τὸ Θέατρον τοῦ Λευκοῦ Πύργου. Καὶ εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν Κοινότητα Θεσσαλονίκης ἔδωκε πολλὰς διαλέξεις (18.5.1926, 15.12.1929, 15.12.1939, ὡς καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1940), πρὸς τόνωσιν τοῦ φρονήματος τῶν Ἰσραηλιτῶν.

ρίσθη μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Σχολῆς, δι' ἐτέρας δὲ ἀποφάσεως τοῦ ἰδίου Ὑπουργοῦ (ἀριθ. Πρωτ. 94528/8.11.1937) ἀνέλαβε καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς Πνευματικὰς Ἐπιστήμας, τὴν ὁποίαν καὶ συνέχισε μέχρι τέλους τοῦ 1938. Τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Σχολῆς ταύτης διωρίσθη διὰ τὸ μάθημα τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Φιλοσοφίαν τὴν 6.11.1941 (ΦΕΚ 246 τ. γ'). Διὰ τοῦ Νόμου 540/1943 ἐμονιμοποιήθη εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἀνέλαβε δὲ πάλιν τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς Πνευματικὰς Ἐπιστήμας καὶ τῆς Φιλοσοφίας τοῦ Πολιτισμοῦ. Τὴν 29.2.1944 διωρίσθη Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Παντείου.

Ἐκτὸς τῆς Παντείου ὁ Λούβαρις ἐδίδαξε κατὰ διαφόρους περιόδους καὶ εἰς ἄλλας Ἀνωτάτας Σχολάς, οἷον εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, Φιλοσοφίαν καὶ Ἠθικὴν Ἀγωγὴν (1939-1940, κατόπιν τῆς ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 106075/18.11.1939 ἀποφάσεως τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Ν. Παπαδήμα)· εἰς τὴν Μαράσλειον Παιδαγωγικὴν Ἀκαδημίαν, κατὰ τὰ ἔτη 1938-1941 καὶ 1952-1958· εἰς τὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γ.Θ. Φωτεινοῦ Ἐλευθέραν Σχολὴν Κοινωνικῆς Προνοίας κατὰ τὸ ἔτος 1938-1939, εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, Φιλοσοφίαν τῆς Θρησκείας καὶ Ἠθικὴν κατὰ τὰ ἔτη 1955-1957· εἰς τὴν Σχολὴν Πολέμου τῆς Β. Ἀεροπορίας τοῦ Π. Φαλήρου κατὰ τὸ ἔτος 1959, περὶ Θρησκείας καὶ Κοσμοθεωρίας· καὶ εἰς τὴν Σχολὴν Ὀπλιτῶν Χωροφυλακῆς.

δ) Χρησιμοποίησις τοῦ Λούβαρι ὑπὸ διαφόρων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

Ἡ φήμη τοῦ Λούβαρι καὶ τὸ φλογερὸν αὐτοῦ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς ἐκπολιτιστικῆς στάθμης τῆς χώρας συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῇ οὗτος ὑπὸ πάντων ὡς μέγα πνευματικὸν κεφάλαιον. «Ὁ σοφὸς ἐν τῷ λαῷ αὐτοῦ κληρονομήσει πίστιν καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα» (Σοφ. Σολομ. λξ' 26). Οὕτως ἀνέθετον εἰς τὸν Λούβαριν διαφόρους εἰδικὰς ὑπηρεσίας καὶ ἀποστολὰς οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες τῆς χώρας¹, τὰ ἰδρύματα, ὡς

1. Ὡν Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διωρίσθη· α) διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 2161)15.1.1927 πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας Π. Τσαλδάρη, Πρόεδρος ἐνεαμελοῦς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς βιβλιοθήκης τῆς οἰκογενείας Μαυροκορδάτου· β) διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 21191)4.5.1927 ὑπουργικῆς ἀποφάσεως μέλος ἐπιτροπῆς πρὸς διεξαγωγὴν ἀνακρίσεων διὰ ἀπολεσθείσας ἀρχαιότητας Μουσείου Βόλου· γ) ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς 18.5.1927 διὰ τὰς 294 μετοχὰς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας· δ) μέλος ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπῆς διαχειρίσεως Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος· ε) Πρόεδρος τετραμελοῦς Ἐπιτροπῆς ἐκ τῶν Κ. Δυοβουνιώτου, Χρ. Στεφανοπούλου καὶ Ἀ. Ἀλιβιζάτου, πρὸς μελέτην τῶν θεμάτων τῆς Ἐκκλησίας καὶ συνεργασίαν μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων (σχετικὸν ἔγγραφον 4.6.1927)· στ) Μέλος Ἐπιτροπῆς ἑορτασμοῦ ἑκατονταε-

και αυτοι οι Βιομηχανοι, οι οποιοι ενδιεφεροντο περαν των επιχειρησεων αυτων και δια τα πνευματικα πραγματα. Αι εφημεριδες παρειχον συνεχως τας στήλας των, οι εκδοται τα τυπογραφεία των, και αι οργανώσεις και τα ιδρύματα τας αιθούσας και τα ακροατήρια αυτων.

Ο Λούβαρις εχρησιμοποιήθη ως σύμβουλος και συνεργάτης α) υπό του βουλευτου Μεσσηνίας Μερλοπούλου β) υπό του Α. Αργυρου, υπουργου Παιδείας, προσληφθεις υπ' αυτου το πρώτον ως Γραμματεὺς του Υπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Παιδείας γ) υπό του Π. Τσαλδάρη, οστις ιδιαιτέρως εθαύμαζεν αυτον και τον εχρησιμοποιει ακόμη και δια τας πλέον εμπιστευτικὰς υποθέσεις του κράτους¹. δ) υπό των Κ. Κοτζιά, Ιωάννου Μεταξά, στρατηγου Τσολάκογλου και Ιωάννη Ράλλη. Ως αναφέρει ο ίδιος, και αυτος ο Γ. Κονδύλης ειχε δις προτείνει εις αυτον την ανάθεσιν υπουργείου τινός². Ουτως ο Λούβαρις ειχεν εισέλθει εις την πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας κατά τον πλέον ουσιαστικὸν και ἐνεργὸν τρόπον, υπηρέτησε δὲ ως πολιτικὸν πρόσωπον α)

τηρίδος ναυμαχίας Ναυαρίνου (πράξις Υπουργικου Συμβουλίου 27.8.1927) ζ) Μέλος Ἐπιτροπῆς ἀνεγέρσεως διδακτηρίων (πράξις Υπουργου Παιδείας 20.1.1928). Ὡσαύτως διωρίσθη α') Μέλος Ἐπιτροπῆς διαρρυθμίσεως Βιβλιοθηκῶν Ἑλλάδος (πράξις Υπουργου Παιδείας 31.3.1930) β') Ὑπεύθυνος συντάξεως Προσχεδίου Καταστατικου Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 36669) 28.10.1933 πράξις Υπουργου Ἐθνικῆς Παιδείας γ) Πρόεδρος Ἐπιτροπῆς ἀναθεωρήσεως ἀναλυτικου προγράμματος του μαθήματος των θρησκευτικῶν των Γυμνασίων (ὑπ' ἀριθ. 30 πράξις Ὀλομελείας Ἐκπαιδευτικου Συμβουλίου 15.11.1933) δ) ἀναπληρωματικὸν μέλος τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Ν. Ἐξαρχοπούλου Ἐπιτροπῆς ἀναθεωρήσεως του προγράμματος των ἀρχαίων ἑλληνικῶν ε) Πρόεδρος ἐπιτροπῆς ἐκ των Ν. Βέρρου, Διευθυντου τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, και Δ. Κοκκίνου, Διευθυντου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, πρὸς ἐκτίμησιν τῆς Βιβλιοθήκης τῆς παλαιᾶς ἀθηναϊκῆς οἰκογενείας Βλάχου (Πράξις ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 9725/14.2.1936, Δημάρχου Ἀθηναίων Κ. Κοτζιά) στ) Μέλος Ἐφορείας Παιδαγωγικου Κέντρου Ἀθηνῶν (ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 11267/11.2.1937, πράξις ὑπουργου Παιδείας, Κ. Γεωργακοπούλου) ζ) Πρόεδρος κρατικῆς Ἐπιτροπῆς καταπολεμήσεως του κομμουνισμου (ἐγγραφον 27.5.1937) η) Ἀντιπρόεδρος Ἐθνικου Ὁδείου δια μίαν τριετίαν (ἐγγραφον 9.2.1938 Υπουργείου Παιδείας) θ) Ὑπουργικὸς Ἐπίτροπος εις τὸ Κολλέγιον Ἀθηνῶν (ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 3760/14.7.1941 ἀπόφασις Υπουργου Παιδείας, κατόπιν σχετικῆς προτάσεως του Κολλεγίου) ι) Μέλος του Διοικητικου Συμβουλίου του Ἐθνικου Θεάτρου ἐπὶ τριετεί θητεία, ἐκλεγεις και Πρόεδρος αυτου κατά τὴν συνεδρίαν τῆς 19.3.1942, (ὑπ' ἀριθ. 58769/27.8.1941, ἀπόφασις Υπουργου Παιδείας) τῇ προτάσει τῆς Διευθύνσεως Γραμμάτων του Υπουργείου Παιδείας (δρα Ἀπομνημονεύματα ἀρθρον 18ον τῆς 22.4.50). ια) Μέλος του Διοικητικου Συμβουλίου του Γραφείου Μελετῶν Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, μετὰ των Μ. Γερουλάνου, Σ. Κουγέα, Ξ. Ζολώτα, Ν. Βλάχου, Α. Ἀγγελοπούλου, Ι. Σπυροπούλου, Ν. Κιτσίκη, Ἀλ. Ἀργυροπούλου (Ἀπόφασις Προέδρου Κυβερνήσεως Κ. Τσολάκογλου τῆς 13.9.1941) ιβ) Προϊστάμενος Γραφείου Μελετῶν και Δημοσιεύσεων (ἐγγραφον ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 316/1941 Πρωθυπουργου Γ. Τσολάκογλου).

1. Ὅρα ὑπ' ἀριθ. Πρωτ. 145/13.7.27 εμπιστευτικὸν ἐγγραφον Υπουργείου Παιδείας.

2. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα, 18ον ἀρθρον, τῆς 22.4.1950.

κατὰ τὰ ἔτη 1926-1928, ὅτε διὰ πρώτην φοράν διετέλεσε Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἑθνικοῦ Παιδείας β) κατὰ τὰ ἔτη 1935-1936, ὅτε διετέλεσε καὶ πάλιν Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ αὐτοῦ Ἑθνικοῦ Παιδείας γ) ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου 1943 μέχρι τῆς 12ης Ὀκτωβρίου 1944 ὡς ὑπουργὸς Ἑθνικοῦ Παιδείας τῆς Κυβερνήσεως Ἰωάννου Ράλλη. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὑπουργίαν παρητήθη ἐκ τῆς θέσεώς του ἔνεκα προσωπικῆς ἀντιθέσεως μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ, παρὰ τὴν μετ' αὐτοῦ στενὴν οἰκογενειακὴν φιλίαν καὶ τὴν μεταξὺ τούτων ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν.

Ἡ φήμη τοῦ Λούβαρι προσήλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν οὗτος ἔτρεφε βαθύτατον σεβασμὸν καὶ μεγίστην ἀφοσίωσιν, ὡς φανατικὸς θιασώτης τῆς μοναρχίας. Πρὸ ἀκόμη τῆς εἰς Ἑλλάδα ἐπανόδου τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β', ὁ Λούβαρι εἶχεν ἀποστείλει ἐξ Ἀθηνῶν πρὸς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Βερολίνου «Berliner Tagesblatt» ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Wer da? Der König der Hellenen». Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἐδημοσιεύθη τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1935, ὡς κύριον ἄρθρον εἰς τὴν Ausgabe B (für Berlin) τῆς ἐφημερίδος ταύτης. Ὁ Λούβαρι ἦτο ἀπὸ μακροῦ γνωστὸς εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον καὶ ἐξετιμᾶτο ἰδιαιτέρως ὑπ' αὐτοῦ, διὸ καὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐμφανίζεται ὡς πρόσωπον τῶν ἀνακτόρων. Εἰς τὸ προσωπικόν του ἀρχεῖον ἀνευρέθησαν προσκλήσεις ἀκροάσεων ὑπὸ μὲν τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τῆς 6.6.1936 καὶ τῆς 8.10.1936, ὑπὸ δὲ τοῦ τότε Διαδόχου Παύλου τῆς 6.12.1935, τῆς 29.4.1936, τῆς 5.6.1936 καὶ τῆς 7.10.1936.

Στενότατον δεσμὸν φιλίας καὶ πνευματικῆς συνεργασίας διετήρει ὁ Λούβαρι καὶ μετὰ τοῦ τότε Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς καὶ νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Ἀθηναγόρου, τοῦ Ἀρχιτέκτονος Ἀριστοτέλους Ζάχου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Παναγιώτου Ζερβοῦ, τοῦ ὁμογενοῦς Αἰγυπτίου ἐμπόρου Δ. Τζιρακοπούλου κ.ἄ.

ε) Συμμετοχὴ εἰς τὴν διοίκησιν Ἰδρυμάτων καὶ Ὁργανώσεων.

Ὁ Λούβαρι ἐπεστρατεύθη ἐνωρίτατα καὶ ὑπὸ τῶν ὑπεθύνων παραγόντων τῶν πάσης φύσεως ἐθνικῶν καὶ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων καὶ ὁργανώσεων, καλούμενος ὅπως διὰ διαλέξεων συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔργου αὐτῶν ἢ μετὰσχῃ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς εὐθύνας τῆς λειτουργίας αὐτῶν ὡς τακτικὸν ὁργανικὸν μέλος τοῦ Διοικητικοῦ αὐτῶν Συμβουλίου. Οὕτω διετέλεσε α) Ἐταῖρος

1. Ὅρα Ἀπομνημονεύματα ἄρθρον 17ον 21.4.1950, ἐνθα σημειοῦται ὅτι ἀπεδέχθη πρότασιν Βρετανικῆς Κυβερνήσεως περὶ ἰδρύσεως ἑδρας Ἀγγλικῆς Φιλολογίας ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ.